

Sygepleje til ældre LGBT-personer

Ben Farid Røjgaard Nielsen

Lektor, cand.cur, Københavns Professionshøjskole. Institut for Sygeplejerske og Ernæringsuddannelser, Danmark

bnni@kp.dk

Lotte Evron

Lektor, ph.d., Københavns Professionshøjskole. Institut for Sygeplejerske og Ernæringsuddannelser, Danmark

loev@kp.dk

SAMMENDRAG

Artiklen ønsker at skabe et sygeplejefagligt fokus på ældre LGBT-personer. I Danmark skønnes der at være 68.000 LGBT-personer over 65 år. Flere internationale studier viser, at ældre LGBT-personer specifikt oplever:

- Større ulighed i levevilkår sammenholdt med den øvrige befolkning
- Er i øget risiko for social isolation og ensomhed
- Oplever barrierer for adgang til pleje og ydelser på ældre- og sundhedsområdet

Dét der er helt særlig ved de ældre LGBT-personer er, at de har været vidne til et samfund, hvor dét at være homoseksuel var forbundet med kriminalisering og forfølgelse. Frygten for stigmatisering og afvisning kan føre til, at ældre LGBT-personer ikke fortæller sundhedsprofessionelle om deres seksualitet. Ved at sygeplejersker undervises i LGBT-kompetencer, vil de være endnu bedre rustet til at kommunikere med mennesker med forskellige seksuel orientering, og forstå sundheds- og undervisningssektoren som et rum med seksuelt og kønslig mangfoldighed. En mere samlet viden om vilkårene for et værdigt liv hos ældre LGBT-personer i de nordiske lande savnes. Der savnes specifikt langt mere forskning om, hvordan sundhedsprofessionelle i Norden kan gøre det lettere for ældre LGBT-personer at være åbne omkring deres liv, seksualitet og kønsidentitet. Ved at blive undervist i LGBT-kompetencer kan sygeplejersker i de nordiske lande få mulighed for at blive endnu mere inkluderende over for alle seksuelle og kønslige minoriteter og på denne måde bedre undgå, at der er særlige grupper af befolkningen, der udsættes for en ubevidst diskrimination.

Nøgleord

LGBT, minoritet, plejehjem, sygepleje, ældreområdet

INDLEDNING

I Danmark skønnes der at være ca. 68.000 LGBT-ældre over 65 år (1). LGBT er et akronym af Lesbian, Gay, Bisexual og Transgender – lesbiske, bøsser, biseksuelle og transkønnede. Undersøgelser viser, at menneskers seksuelle orientering er forbundet med ulighed i sundhed; fx er LGBT-personer mere ramt af stress, har dårligere helbred og en lavere psykisk trivsel end resten af befolkningen (2,3). Denne ulighed i sundhed kobles både til den enkelte persons livsstil og levekår, men også til sygeplejerskers manglende kendskab til og erfaring med sundhedsrelaterede emner og specifikke problematikker for LGBT-personer (3). Flere internationale studier viser, at ældre LGBT-personer specifikt oplever (1):

- Større ulighed i levevilkår sammenholdt med den øvrige befolkning
- Er i øget risiko for social isolation og ensomhed
- Oplever barrierer for adgang til pleje og ydelser på ældre- og sundhedsområdet

Manglende fokus og forskning relateret til ældre LGBT-personers møde med social- og sundhedsvæsenet kan derfor være medvirkende til, at særlige problematikker for ældre LGBT-personer forbliver tabuiserede og uudtalte (3). Derfor opfordrer LGBT- Danmark til, at medarbejdere i sundhedsvæsenet og studerende på social- og sundhedsuddannelserne undervises i LGBT-personers problematikker og sundhedsudfordringer (4).

ÆLDRE LGBT-PERSONER

Ældre LGBT-personer er en minoritetsgruppe, der ofte overses eller usynliggøres i mødet med social- og sundhedsvæsenet. Som del af en minoritet kan disse ældre opleve at være udsat for minoritetsstress, der dækker over de psykologiske og sociale belastninger, der opleves af minoriteter som et resultat af deres position som del af en minoritet (5). Gruppen af ældre LGBT-personer er derfor en udsat og sårbar gruppe, som af frygt for at blive mødt med fordomme og foragt i sundhedsvæsenet, kan vælge at holde deres seksuelle orientering skjult (3). På mange måder er ældre LGBT-personer en overset gruppe i både den danske forskning og praksis på ældreområdet (1). Igennem denne artikel ønsker vi derfor at skabe et sygeplejefagligt fokus på ældre LGBT-personer.

FRYGT FOR DISKRIMINATION

Forskellen på at være ældre LGBT-person og ældre ikke-LGBT-person på et plejehjem er, at det kan være svært at være åben omkring ens seksualitet. Der er en tendens til, at nogle ældre LGBT-personer, når de har brug for pleje, at de så «springer» tilbage i skabet, idet de er bange for at blive stigmatiseret af fx sygeplejersker. Sygeplejersker må derfor være bevidst om at skabe et rum med seksuel og kønslig mangfoldighed, hvor der er plads til forståelse for ældre LGBT-personers liv.

Det der er helt særlig ved de ældre generationer af LGBT-personer er også, at de har været vidne til et samfund, hvor det at være homoseksuel var forbundet med kriminalise-

ring og forfølgelse. Indtil 1933 var det ulovligt og strafbart at være homoseksuel i Danmark. Det var først med Borgelig Straffelov af 1930 (med virkning fra 1. januar 1933), at analt samleje mellem voksne mænd blev lovligt. På denne måde afkriminaliserede Borgelig Straffelov ikke som sådan homoseksuelle handlinger, idet homoseksuelle handlinger heller ikke var strafbare i Borgelig Straffelov af 1866, hvori § 177 kun gjorde «omgængelse mod naturen» (med et dyr, med en kvinde eller med en anden mand / dreng) strafbart (6). Et andet eksempel fra historien er forfølgelse under Anden Verdenskrig, hvor homoseksuelle blev deporterede til kz-lejre. Her blev lesbiske påtvunget at bære en sort trekant, mens bøsser skulle bære en lyserød trekant. Kendetegnet for ældre LGBT-personer i den vestlige verden, er at de har oplevet en dramatisk udvikling i samfundets syn på homoseksualitet. Frygt for diskrimination betyder, at mange LGBT-personer stadig skjuler deres seksualitet (7). Dertil kommer, at ældre menneskers seksuelle sundhed generelt desværre kan være et tabu for sygeplejersker i sundhedsvæsenet, selv om mange ældre mennesker forbliver seksuelt aktive på forskellige måder langt oppe i alderen – også selv om de har brug for hjælp til personlig pleje eller bor på plejehjem (8).

PLEJEHJEMMET SLOTTET HAR EN LGBT-PROFIL

I 2014 godkendte Sundheds- og Omsorgsudvalget i Københavns Kommune, at plejehjemmet Slottet i De Gamles By på Nørrebro skulle være et regnbueprofilplejehjem med fokus på at skabe et åbent miljø for ældre LGBT-personer. Indflytning af LGBT-personer skete i takt med, at der blev ledige pladser på plejehjemmet. I skrivende stund bor der syv ældre LGBT-personer på Slottet. En kold novemberdag tog vi ud for at besøge plejehjemmet Slottet for at interviewe forstander Henriette Højsteen med henblik på at få et dybere indblik i, hvad et LGBT-profilplejecenter er (10).

Det er tre afdelinger på Slottet med 35 beboere i hver. Hver afdeling er inddelt i tre grupper. I hver afdeling er en afdelingsleder, sygeplejerske, sosu-hjælper og assistenter. På tværs af huset er der ergo- og fysioterapeuter, billedkunstner, en pædagog, en ernæringskoordinator og en tilknyttet læge.

I forbindelse med en mulig åbning af Slottet som LGBT-profilplejehjem gennemførte Henriette Højsteen samtaler med beboere, personalet, pårørende og ledelsen. En dag fik hun et hint fra personalet om, at der nok var en beboer, der var homoseksuel. Henriette tog en snak med beboeren, Helge Madsen, som synes, det var en rigtig god idé med et Regnbueplejehjem. På det tidspunkt havde Helge boet 4 år på plejecentret uden åbent at tale om sin seksualitet, før Henriette fik talt med ham om det. Helge Madsen har efterfølgende givet mange interviews til både tv og aviser, hvor han bl.a. siger, at det kunne være hyggeligt, hvis der var flere homoseksuelle på Regnbueplejehjemmet, så de kunne gå ud sammen (11).

Ifølge Henriettes erfaringer var og er det ikke unormalt, at ældre LGBT-personer undlader at fortælle om deres seksualitet, når de flytter ind på Slottet, selv om personalet nu er mere trænet i at tale om seksuel orientering. Det tager tid og kræver tillid – i starten havde de en LGBT-person, i dag har de syv. Dertil kommer den ugentlige LGBT-café som er åbent for alle og besøges af flere fra de andre Plejecentre i De Gamles By, fortæller Henriette. Heldigvis har vi Bjørn, som kender til miljøet og som er Slottets bindeled mellem vores

LGBT-beboere og de frivillige aktivister fra miljøet, fortæller Henriette (11). Det med tid og tillid støttes af Vivi Jelstrup, der er medlem af LGBT Danmarks seniorudvalg og foreningen Gay and Grey. Hun fortæller:

Det, vi ved, er, at ældre LGBT-personer ofte «går ind i skabet igen», når de kommer på plejehjem. Det er jo ret forskelligt, hvordan folk har levet – nogle har levet fuldstændigt åbent, mens andre har været meget forsigtige. Men generelt har folk i den alder levet i en tid, hvor det har været sværere at være åben omkring sin seksuelle orientering eller kønsidentitet, hvis den afveg fra normen. Derfor er der nok mange, der føler, at det er lettere bare at lade være med at lukke op, end endnu engang at skulle til at kæmpe for at blive accepteret. Det betyder, at man ikke har samme mulighed for at være sig selv over for andre mennesker, og så kan man blive ensom. Og det er netop noget af det, der gør, at der er behov for et sted, hvor man som LGBT-person kan være sikker på at kunne tale åbent om det liv, man har levet, og hvor forventningen ikke er, at man nødvendigvis kan tale med om børn og børnebørn (12)

Mange danske ældre og deres pårørende, uanset om de er LGBT eller ej, har det svært med at tage en beslutning om at skulle på plejehjem. Som sygeplejersker og som samfund bør vi kunne rumme, at alle mennesker har levet et forskelligt liv og derfor også har forskellige ønsker og behov til en værdig alderdom. Vi synes, at det er positivt, at Henriette Højsteen fortæller, at Regnbueplejehjemmet ikke kun er åbent for gruppen af ældre LGBT-personer, således at det bliver et slags ghettoplejecenter, der lukker om sig selv. Tværtimod er det en styrke, at alle mennesker med behov for hjælp 24 timer i døgnet kan bo der. En anden styrke er, at personalet har fået et kursus i LGBT-kompetencer tilrettelagt af LGBT Danmark. Her er personalet blevet undervist i forskellige temaer, der har betydning for arbejdet med LGBT-personer i social- og sundhedsvæsenet.

LGBT-KOMPETENCER

LGBT-Danmark har en kompetencegruppe, der arbejder ud fra en normkritisk tilgang med udvikling af undervisningsmateriale, samt undervisning henvendt til voksne. Gruppen arbejder målrettet med at udvikle såkaldte LGBT-kompetencer. Idéen er at disse kompetencer bl.a. skal gøre sygeplejersker og andre sundhedspersoner endnu bedre rustet til at kommunikere med mennesker med forskellige seksuel orientering, og forstå sundheds- og undervisningssektoren som et rum med seksuel og kønslig mangfoldighed (7). LGBT-kompetencer handler om sprog, kommunikation, adfærd og forståelse for andres seksuelle orienteringer, kønsidentiteter og livsstile. Ikke mindst handler LGBT-kompetencer om kritisk at reflektere over sig selv og sin egen praksis som sygeplejersker. LGBT-kompetencer forudsætter derfor selvkritik og opmærksomhed på, at ens sygeplejerspraksis og tale til og om patienterne kan virke diskriminerende – også selv om vi sygeplejersker umiddelbart selv mener, at vi ikke er diskriminerende.

ET KIG I DEN NORDISKE SYGEPLEJE KRYSTALKUGLE

Ofte er der en risiko for, at sygeplejersker ubevidst taler og handler ud fra en opfattelse af, at alle patienter er det, man kan kalde «ciskønnede heteroseksuelle», og deres ageren og tale bliver derfor «cisheteronormativ».

Cis-kønnet er en person, hvis biologiske køn (det køn man genetisk er født med) og ens oplevede køn (det køn man føler, man er) er det samme. Cisheteronormativitet er den udbredte antagelse om, at et individ enten er mand eller kvinde og seksuelt er tiltrukket af det andet køn og som derved marginaliserer personer, der ikke er ciskønnede og/eller heteroseksuelle (7). Ved at arbejde med LGBT-kompetencer kan sygeplejersker i de nordiske lande blive endnu mere inkluderende over for alle seksuelle og kønslige minoriteter og på denne måde undgå, at der er særlige grupper af befolkningen, der udsættes for en ubevidst diskrimination.

Det danske sundhedsvæsen er et sted, hvor der skal være plads til alle, og med denne faglige artikel vil vi også vise, at det er muligt lokalt at sætte fokus på ældre LGBT-personer og deres trivsel på plejehjem. Vores håb er, at eksemplet vil give flere sygeplejersker i Norden, på tværs af sektorgrænser, lyst til at udvikle og arbejde med LGBT-kompetencer for at fremme sundheden i befolkningen. Både når det gælder møder mellem unge og gamle borgere og sundhedspersoner, og uafhængigt af om mødet finder sted i eget hjem, på hospitalet eller på et plejehjem.

En mere samlet viden om vilkårene for et godt liv hos ældre LGBT-personer i de nordiske lande savnes. I Danmark er der dog netop sat et større forskningsprojekt i gang, hvis fokus er at undersøge, hvilke udfordringer og muligheder ældre LGBT-personer oplever for adgang til sociale fællesskaber og nære relationer (1). Ved at afdække udfordringer såvel som ressourcefaktorer er hensigten at skabe et afsæt for at bekæmpe ensomhed hos ældre LGBT-personer ved at reducere forhindringer i de offentlige systemer og fremme individuelle og ressourcer. Endelig savnes et endnu større fokus på LGBT-personer på sygeplejerskeuddannelsen. Ved at opdatere undervisningsmateriale med LGBT-viden og information kan færdiguddannede sygeplejersker således få mulighed for at agere hensigtsmæssigt og professionelt, når de skal bruge deres sygeplejerskeuddannelse i praksis i mødet med den mangfoldige gruppe af ældre LGBT-personer.

REFERENCER

1. Københavns Universitet, Institut for Antropologi (Internet). Halv million til forskning i LGBT-ældre (citeret 6. december 2017). Tilgængelig på: <http://antropologi.ku.dk/ominstituttet/Nyheder/halv-million-til-forskning-i-lgbt-aeldre>
2. Spangbro-Pedersen M. (Internet). Husk de ældre LGBT+ -personer. (citeret 9 maj 2018). Tilgængelig på: <http://lgbt.dk/husk-de-aeldre-lgbt-personer>
3. Johansen K, Laursen B, Juel, K. LGBT-sundhed. Helbred og trivsel blandt lesbiske, bøsser, biseksuelle og transpersoner. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. København 2015.
4. LGBT-danmark. Lgbt- kompetencer (citeret 6 juni 2018). Tilgængelig på: <http://lgbt.dk/viden-og-materialer/lgbt-kompetencer/>
5. Herek G, Chopp R. & Strohl D. Sexual Stigma: Putting Sexual Minority Health Issues in Context. I: Meyer, I. & Northridge, M (red.): The health of sexual minorities. Public health perspectives on Lesbian, gay, bisexual and transgender population. New York: Springer:2007. DOI 10.1007/978-0-387-31334-4_8.
6. Von Rosen W (Internet). Afkriminalisering af homoseksualitet. Panbloggen (citeret 9 maj 2018). Tilgængelig på: <https://panbloggen.wordpress.com/2002/06/18/afkriminalisering-af-homoseksualitet/>
7. Ugebrevet A4. Titusindvis af bøsser og lesbiske skjuler deres seksualitet på jobbet

8. Taylor A, Gosney MA. Sexuality in older age: essential considerations for healthcare professionals. *Age and Ageing* 40(5):538–543. 2011.
9. Københavns Kommune (internet). Boliger til ældre: Profilplejehjem. (citeret 9 maj, 2018). Tilgængelig på: <https://boligertilaeldre.kk.dk/artikel/profilplejehjem>
10. Interview med forstander på plejehjemmet Slottet, november 2017.
11. Petersen JS (internet). 83-årige Helge bor på Danmarks første regnbueplejehjem: Vi frygtede, hvad der kunne ske, hvis nogen så os. (citeret 9 maj 2018). Tilgængelig på: <https://www.bt.dk/danmark/83-aarige-helge-bor-paa-danmarks-foerste-regnbueplejehjem-vi-frygtede-hvad-der-kun>
12. Bang AN (internet). Nu får Danmark sit første regnbueplejehjem: Her skal være plads til alle. *Berlinske Tidende. Kultur*. 10/8 2015. (citeret 9 maj 2018). Tilgængelig på: <https://www.b.dk/kultur/nu-faar-danmark-sit-foerste-regnbueplejehjem-her-skal-vaere-plads-til-alle>